

Davos Krizi ve Türk - İsrail İlişkilerine Özel Bir Bakış

İçeriği Yazan: [Gamze GÜNGÖRMÜŞ KONA](#) [1] Zaman: Pzt, 09/02/2009 - 07:00

İsrail’le olan ilişkiler, Soğuk Savaş döneminden sonra, özellikle 1990’ların ikinci yarısında beklenmedik biçimde gelişmiştir. Bununla birlikte, bu iki devlet arasındaki ilişkilerin geçmişini incelediğimizde, Türkiye’nin İsrail’e yönelik politikasının esas olarak; 1946-64 yılları arasındaki güvenlik kaygıları, 1964’den sonraki Kıbrıs sorunu ve 1977-83 arasında yaşanan petrol krizi gibi dış faktörlerle şekillenmiş olduğunu görürüz. Türkiye’nin İsrail’le ilgili politikası, ayrıca Türkiye’yi yönetenlerin seküler ve demokratik İsrail devletini algılayış biçimleri ve İslami gruplardan yükselen İsrail karşıtı baskılar gibi ülke içi faktörlerden de etkilenmiştir. (Yavuz,1991, ss.42-43)

İsrail’le ilk diplomatik ilişkilerin kurulması 1949 yılında Türkiye’nin İsrail’i tanımaya kadar uzanır. Türkiye’nin, tarihsel nedenlerden dolayı Arap devletlerine duyduğu güvensizlik; Türk yetkililerce Orta Doğu’da Türkiye’ye en yakın devlet modeli olarak görülen İsrail’in modern, demokratik ve seküler devlet modeli; Arap devletlerinin başındaki yönetim kadrosunun antidemokratik, despot ve totaliter olması; Türkiye’nin 1923’te Irak’la Musul sorunu ve 1939’da Suriye’yle Hatay problemi gibi toprak anlaşmazlıkları; ABD’de etkili bulunan Yahudi lobisinin önemi; bölgedeki Arap devletleriyle, özellikle Suriye’yle mevcut anlaşmazlıklar; 1492’de İspanya’dan kovulan Yahudileri ülkesine kabul eden Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren Yahudilere karşı beslenen olumlu duygular; bunların tümü Türkiye’yi önce İsrail’i tanımaya, ardından özellikle 1945 ve 1965 yılları arasında bu devletle ilişkilerini artırmaya sevk etmiştir.

Bununla birlikte, 1965’ten sonra bazı siyasal ve ekonomik nedenlerden dolayı, Türkiye’nin İsrail’le olan ilişkileri giderek bozulmaya başlamıştır. Siyasal nedenler arasında en önemli olanı 1963 ve 1964’deki Kıbrıs krizi esnasında ve 1974’deki Türk Barış Harekatı’nı takiben Türkiye’nin siyasal yalnızlığa itilmesi idi. Türkiye, Kıbrıs sorunu konusunda uluslararası siyasal arenada desteksiz kaldığını ve ABD ile ilişkilerinin soğuduğunu yoğun olarak hissetmeye başladığı dönemde, Arapların desteğine şiddetle ihtiyaç duydu ve Arap devletleriyle ilişkilerini geliştirme yolları aramaya başladı. 1973 Arap-İsrail Savaşı sırasında Ankara, İsrail’e yardım sağlamak amacıyla Türkiye’deki askeri üslerin kullanılmayacağını resmi olarak ifade etti. Filistin Kurtuluş Örgütü’nün 1979 yılında diplomatik olarak tanınması, siyasal yalnızlığından kurtulmak amacıyla Arap dünyasının desteğini almak için Türkiye’nin attığı ikinci somut adımdı. Siyasal nedenlerin yanında, 1979’daki petrol krizi ve 1980’lerde Türkiye’nin karşılaştığı ekonomik sorunlar da Türkiye’yi, daha Arap yönelimli, daha az İsrail taraftarı bir dış politika izlemeye zorladı. Daha çok bu dış nedenler ve kısmen de dönemin koalisyon hükümetindeki diğer ortağının İslami ideolojisine bağlı olarak Türkiye, İsrail’in Kudüs’ün daimi başkent olduğuna ilişkin 30 Temmuz 1980’de yaptığı resmi açıklamayı eleştirdi. Bir ay sonra da Kudüs’teki Başkonsolosluğu kapattı. Eylül 1980’deki Askeri Darbenin ardından üç yıl süren askeri rejim, Türkiye’nin bir yanda İKÖ’deki katılım ve sorumluluklarını artırırken, diğer yanda İsrail’le olan ilişkilerini azalttı.

Türkiye’de 1983 yılında, askeri rejimin sona ermesinden sonra yapılan ilk seçimlerde iktidara gelen Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal, Türkiye’nin dış politika girişimlerinde hiçbir tarafı ihmal etmeksizin Arap devletleri-İsrail ve ABD-Orta Doğu dengesini sağlamayı başardı. İsrail’le ilişkiler giderek gelişmeye başladı. Özal’ın dış politikası esas olarak, Türk ekonomisinin gelişmesi için Türkiye’ye maksimum faydayı sağlayacak devletlerle ilişkiler geliştirmeyi hedefleyen liberal ekonominin iyileştirilmesini amaçlıyordu.

Türk-İsrail ilişkilerindeki en dikkate değer gelişme Soğuk Savaş dönemi sonrasında yaşandı. Türkiye’nin, güvenlikle ilgili olarak, Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra dikkatini kuzeyden güneye, Türkiye’nin sorunlarının bulunduğu İran, Irak ve Suriye gibi ülkelere çevirmesine yol açan yeni oluşumlar, Türkiye’yi İsrail’le dostluk kurmaya zorladı. Bundan başka, Türkiye’nin AB’ye tam üyelik sürecinde ortaya çıkan gecikme de Türk yetkililerin bu devletle ilişkilerini geliştirmesini hızlandırdı. İki devlet arasında gelişen ilişkiler, Şubat 1996’da Askeri Eğitim Anlaşmasının imzalanmasıyla zirveye ulaştı. Görüşmeler gizlilik içinde yapıldı ve sadece Nisan 1996’da Türk tarafından sızan haberlerden duyulabildi. Bilinen nedenlerden dolayı Türkiye, bu yeni ortaklığın

sadece ekonomik boyutu üzerinde durmayı uygun buldu. (Robins, 1997, s.83; Economist, 1998) 1996'dan bu yana iki devlet arasındaki ilişkiler, her iki taraf için de pratik sonuçlar sağlayarak gitgide gelişmektedir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, 11 Eylül 2001 yılından itibaren Türkiye, Irak operasyonunu takiben Kuzey Irak'ta oluşması kuvvetle muhtemel bir Kürt devleti karşısında İsrail'in alacağı kalıcı politik tavrı büyük bir endişeyle beklemektedir.

Türkiye'nin İsrail'le olan inişli çıkışlı ilişkisi, Türkiye'nin İsrail'e karşı takındığı olumsuz tavrın arkasında yatan etki-tepki ilişkisine dayanmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye'nin her bir İsrail karşıtı politik tavrı, o anda mevcut uluslararası veya ülke içi durumların sebep olduğu ve Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu veya yararlanmak istediği hadiselerle gösterdiği tepki olarak yorumlanmalıdır. Hadiseler kısaca ele alındığında dahi Türkiye'nin İsrail'e karşı takındığı olumsuz tavırların arkasında, o dönemdeki iç ve dış olayların sebep olduğu ve Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı veya yararlanmak istediği meselelerin sebep olduğu etki-tepki bağlantısının yattığı gerçeği görülmektedir. Bu hipotez, altı somut örnek çerçevesinde çözümlenerek kanıtlanabilir.

1. İlk örnek olarak, Türkiye'nin 1966 yılında İsrail'le ilişkilerini dondurma kararı vermesi, ki bu çözümlememizde tepki kısmını ifâde etmektedir, hadisesi alınabilir. Türk Askerî İstihbaratı'ndan Sezai Orkunt 1966 senesinde İsrail askeriyesine Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerini, ABD'nin Rum Ortodoks Kilisesi'nin İstanbul üzerinde tarihi hak iddialarını desteklemesi sebebiyle dondurmak istediğini bildirmiştir. Bu durumda itki, Türkiye'nin ABD'yle söz konusu mesele üzerinde bir diyalog zemini yaratmak için İsrail'le olan ilişkilerinden faydalanmak istemesidir.

2. İkinci örnek, 1973 yılında Türkiye'nin Filistin Kurtuluş Örgütü'nü Filistin halkının tek temsilcisi olarak tanıması; 1975 yılında Siyonculuğu ırkçılıkla bir tutan BM kararı için olumlu oy kullanması; ve 1979 senesinde Filistin Kurtuluş Örgütü'ne İstanbul'da büro açmasına müsaade etmesidir. Bunların hepsi 1973 senesinde yaşanan petrol bunalımı neticesinde Türk karar alıcıların petrolün petrol ithal eden ülkelere karşı bir silâh olarak kullanılabileceğini düşünerek Arap dünyasının petrol kaynaklarından mümkün mertebe sorunsuz bir şekilde faydalanılması amacıyla verilmiş ve uygulanmış kararlardır. Bu örnekte itki, petrol ihtiyacı ve bu ihtiyaca dayanan bir tehdit algılaması; tepkiyse, bu tehdit algılaması sebebiyle Arap dünyasıyla ilişkilerin geliştirilmesi için FKÖ'nün desteklenmesi ve BM'de İsrail'e karşı bazı kararların lehinde oy kullanılmasıdır.

3. Üçüncü örnek, İsrail'in 1980 yılında Kudüs'ün birleşik başkenti olduğunu açıklaması üzerine Türkiye'nin İsrail'le ilişkilerini 1981 senesinde azaltmasıdır. İlişkilerin azaltılması şeklinde tezahür eden tepkiye sebep olan itkilerden biri, o dönemde Türkiye'yi idare eden askerî darbe yönetiminin çoğunluğu Müslüman olan halkın nazarında meşruiyet kazanmak ve yetkesinin desteklenmesini temin etmek; diğeri de, bu ihtiyacın en iyi şekilde Arap dünyasından uzaklaşmadan yapılabileceği inancıdır.

4. Ele aldığımız dördüncü örnekteki tepkiler, 1987 yılında patlak veren İntifada üzerine Türkiye'nin Filistin tezlerine yönelik duygudaşlığını artırması; Filistin Devleti'ni 1988 senesinde tanıması ve İsrail'le askerî anlaşmasını durdurması şeklinde ortaya çıkarken, bu tepkiye sebep olan itki, anılan dönemde Türkiye'nin Arap dünyasıyla olan ticaret hacminin beş kat artmış olmasıdır.

5. İnceleyeceğimiz beşinci örnek ise 2000 senesinde vukuu bulan İkinci İntifada'dır. İkinci İntifada üzerine Başbakan Erdoğan İsrail hükümetine, Filistinlilere karşı giriştiği eylemler ve uyguladığı politikalar sebebiyle sert eleştirilerde bulunmuş ve Şaron hükümetini devlet terörü uygulamakla suçlamıştır. Bu tepkilere yol açan etki, Erdoğan'ın kamuoyunu memnun ederek itibarını arttırmak isteğidir.

6. İnceleyeceğimiz son örnek ise geçen hafta Davos'ta gerçekleştirilen Filistin Oturumu esnasında yaşanan krizdir. Oturumda Başbakan Erdoğan İsrail hükümetine, Gazze'de Filistin halkına yönelik olarak düzenlenen eylemler ve uyguladığı politikalar sebebiyle sert eleştirilerde bulunmuş ve İsrail hükümetini devlet terörü uygulamakla suçlamıştır. Bu tepkilere yol açan etkiler dizgesi halen tartışılmakta olup, bu tepkiye yol açan temel etkenin; Erdoğan'ın Orta Doğu halklarını memnun ederek itibarını arttırmak ve Türkiye'yi Orta Doğu'da yönlendirici güç konumuna taşımak isteğidir.

Netice olarak, iki ülke arasında yaşanmış olan tüm olumsuz gelişmelere rağmen, Türkiye'nin İsrail'le 1950 yılından beri süregelen ilişkisi her ne kadar inişli çıkışlı olsa da, tedrici biçimde ve

olumlu yönde gelişmiştir. Bir bakıma bu ilişki “Orta Doğu’da komşu olmaya sonsuza dek yazgılı iki yalnız adamın geç kalmış işbirliği “ olarak da tanımlanabilir.

gamze.kona@politikadergisi.com [2]

[Bu yazı, Politika Dergisi Sayı 12’de yer almıştır. Tüm fazladan özellikleri ile özgün sayıyı indirmenizi öneririz. Sayı 12’yi indirmek için [buraya tıklayınız](#). [3]]

Yorumlar

Kaynak URL (21/05/2024 - 18:13 tarihinde yazdırıldı):

<https://politikadergisi.com/makale/davos-krizi-ve-turk-israil-iliskilerine-ozel-bir-bakis>

Bağlantılar:

[1] <https://politikadergisi.com/pd-uye/gamze-gungormus-kona>

[2] <mailto:gamze.kona@politikadergisi.com>

[3] <http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/PD12.zip>